12.10.2021

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Teema: Korkeakouluopetus ja tutkimus (29.40); Koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan rahoituksen tilanne ja kehitysnäkymät, ml. EU:n elpymisrahaston varojen hyödyntäminen sekä lisäksi aloituspaikkojen riittävyys

Viite: HE 146/2021 vp / Asiantuntijapyyntö

Talouden näkymät lisäävät tarvetta tutkimus- ja innovaatiotoiminnalle ja korkea-asteen koulutukselle

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry (myöhemmin Unifi) kiittää mahdollisuudesta lausua. Talousarviossa esitetyt isot tavoitteet ovat kannatettavia. Tieto, osaaminen ja luovuus ovat Suomen tärkeimpiä kilpailutekijöitä ja olennaisia myös kansakunnan henkiselle kriisinkestävyydelle. Tutkitun tiedon tarve vain kasvaa tulevaisuudessa.

Talouden arvioidaan toipuvan covid-pandemiasta odotettua nopeammin. Bruttokansantuotteen arvioidaan kasvavan 3,3 % vuonna 2021, 2,9 % vuonna 2022 ja 1,4 % vuonna 2023. Julkisen talouden alijäämä pienenee ennusteiden mukaan myös vuonna 2022 voimakkaasti, mutta talouden elpyminen ei vielä kuitenkaan poista rakenteellista julkisen talouden epätasapainoa. Tiedetään, että tuottavuuden kasvusta 2/3 syntyy uusista ideoista ja innovaatioista, 1/3 koulutuksesta, ja että uudet työpaikat edellyttävät nykyistä korkeampaa osaamista. Suomen tutkimus- ja innovaatiotoimintaa on siten vahvistettava ja korkea-asteen koulutuksen saaneiden osuutta työvoimasta lisättävä. Kansainvälistä asiantuntijoiden ja opiskelijoiden rekrytointia on lisättävä.

Miten Suomesta luodaan kansainvälisesti houkutteleva paikka opiskella, tutkia ja investoida

Yksi hallitusohjelmassa kirjattuja yhteiskunnallisia vaikuttavuustavoitteita on tieteen tason ja vaikuttavuuden parantaminen sekä tutkimus-, innovaatio- ja kehittämistoiminnan edellytysten vahvistaminen. Pienenä maana Suomen on päästävä parhaisiin verkostoihin. Voimme uudistaa osaamistamme ja houkutella myös muualta parhaita osaajia vain ja ainoastaan, jos tutkimuksemme ja infrastruktuurimme ovat kansainvälisesti korkealla tasolla ja tutkimusrahoituksen näkymät ovat vakaat ja positiiviset. Tämä edellyttää pitkäjänteistä sitoutumista TKI-panostusten kasvattamiseen. Tavoite on kriittinen tilanteessa, jossa Suomen merkittävimmät kilpailijamaat ovat kyenneet kasvattamaan omien TKI-investointiensa määrää.

Parlamentaarisen TKI-ryhmän työ on käynnissä. Yhteinen tavoite on rakentaa yli hallituskausien ulottuva malli tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopanostusten nostamiseksi 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Unifi pitää tärkeänä seuraavia periaatteita:

1. Yhteiskunnan tarvitsema vahva tieteelliseen tutkimukseen perustuva tietopohja rakentuu pitkäjänteisesti. Tieteelle tulee turvata vakaa ja ennakoitava rahoitus. Kansainvälisesti korkeatasoinen tieteellinen tutkimus luo edellytykset tutkimustiedon vaikuttavuudelle ja koko TKI-toiminnalle. Huipputason tutkijat, opiskelijat ja tutkimusintensiiviset yritykset hakeutuvat sinne, missä on korkeatasoisimmat tutkimusryhmät, parhaat tutkimusinfrastruktuurit ja edellytykset tehdä tutkimusta.

2. Suomi tarvitsee vahvan ja monipuolisen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiojärjestelmän, jotta kykenemme tuottamaan tutkimusta, innovaatiota ja osaajia työelämän ja yhteiskunnan tarpeisiin. Toimiva TKI-järjestelmä edellyttää pitkäjänteistä kehitystyötä ja siten myös sitoutumista toiminnan pitkäaikaiseen ja kasvavaan rahoitukseen. Julkisten panostusten tulee kannustaa myös yrityksiä investoimaan TKI-toimintaan huomattavasti nykyistä enemmän.

3. Osaajapula ei saa muodostua kestävän kasvun ja hyvinvoinnin pullonkaulaksi. Korkeatasoinen ja laadukas koulutus kaikilla koulutusasteilla perustuu tutkittuun tietoon ja pedagogiseen kehittämistyöhön. TKI-toiminta, tutkintotavoitteiden nosto ja jatkuva oppiminen muodostavat kokonaisuuden, jonka osat eivät saa kilpailla resursseista keskenään.

4. Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopolitiikan ja -rahoituksen pitää painottaa laatua, ja sen tulee mahdollistaa erilaiset tutkimussuunnat. Parhaat ratkaisut ja tärkeät alat eivät ole ennakolta julkisten rahoittajien ja poliittisten päättäjien tiedossa.

5. Rahoitusinstrumenttien ja TKI-politiikkalinjausten pitää tukea TKI-toimijoiden monipuolisia kumppanuuksia. Instrumenttien ja linjausten tulee mahdollistaa yhteistyö niin pk-yritysten kuin globaalien toimijoiden kanssa. Tämän toteutumista auttaa TKI-toimijoiden vahva osallistaminen valmistelussa.

Neljän prosentin tavoitteeseen pääsy edellyttää keskimäärin noin 600 miljoonaa euroa lisää vuodessa, josta julkisen rahoituksen osuus on noin 200 miljoonaa euroa ja yksityisen noin 400 miljoonaa. Julkisen sektorin osuus voitaisiin rahoittaa jo vähäiselläkin työllisyysasteen nousulla, kun yhden prosenttiyksikön nousun työllisyydessä arvioidaan tuovan noin 900 miljoonaa euroa julkiseen talouteen.

Suomi on vaarassa pudota tieteen ja osaajien rekrytoinnin kiihtyvässä globaalissa kilpailussa jo nyt. Ratkaisut tieteen rahoituksen turvaamiseksi tarvitaan nopeasti

Suomen Akatemian autonominen asema on edellytys Suomen tieteen uskottavuudelle ja perusta koko TKI-järjestelmälle. Akatemian rahoitus tukee Suomen tieteen terävintä kärkeä ja erityisesti nuoria tutkijoita, joilla on keskeinen rooli koko yhteiskunnan uudistamisessa. Unifi arvostaa päätöstä perua kaavaillut Akatemian myöntövaltuuksien leikkaukset vuonna 2022. Tutkimusrahoitus on kuitenkin edelleen vaarassa vähentyä merkittävästi vuodesta 2023 alkaen. Esitetyt laskelmat merkitsisivät yli 100 miljoonan euron, noin 30 prosentin, leikkausta Suomen Akatemian vuosittaisiin myöntövaltuuksiin verrattuna edellisen hallituksen aikaiseen tasoon ja liki 200 miljoonan euron leikkausta vuoden 2020 tasoon verrattuna. Kun tulevien vuosien rahoitus on epävarma, tilanne uhkaa rampauttaa uusien käynnistyvien hankkeiden rahoitusta merkittävästi jo vuonna 2022. Toteutuessaan tämä merkitsisi Suomen tieteen korvaamatonta alasajoa. Tuloksekasta, vaikuttavaa tutkimusta ei voi suunnitella eikä toteuttaa vuoden aikajänteellä.

Tutkimusrahoituksen näkymät vaikuttavat suoraan Suomen kykyyn houkutella ja rekrytoida suomalaisia ja kansainvälisiä lahjakkaita osaajia, joiden toimintakenttä on globaali. Suomen houkuttelevuus globaalien korkean osaamisen yritysten investointikohteena riippuu ennen kaikkea siitä, onko meillä riittävän korkeatasoista ja monipuolista tutkimusosaamista. Vain pitkäjänteinen vahva tutkimusperusta varmistaa kykymme integroitua parhaisiin ekosysteemeihin kansainvälisesti. Korkeatasoinen tutkimus ylläpitää myös tutkimuslaitoksissa asiantuntija- ja viranomaistehtävien edellyttämää osaamista, mikä ei saa vaarantua.

Ratkaisut tieteen rahoituksen saamiseksi kestävälle pohjalle ja niiden irrottamiseksi veikkausvoittovarojen laskun aiheuttamasta vajeesta tarvitaan pikaisesti.

Määräaikainen EU:n elpymisrahoitus ei korvaa pitkäjänteisiä TKI- ja koulutus-panostuksia

EU:n elpymis- ja palautumisrahoituksesta (RRF) kanavoidaan vuosina 2021 ja 2022 Suomen Akatemian ja Business Finlandin kautta määräaikaista, ennalta kohdennettua rahoitusta tutkimustoimintaan ja infrastruktuureihin. Elpymistoimet ovat hyödyllisiä kasvun kiihdyttäjiä, mutta nyt on havahduttava siihen, että tieteen taso maailmalla nousee jatkuvasti. RRF -rahoituksella ei voida korvata varsinaista tutkimus- ja innovaatiorahoitusta.

Osana Suomen kestävän kasvun ohjelmaa ohjataan 29,35 miljoonaa euroa jatkuvan oppimisen uudistuksen edistämiseen koskien kaikkia koulutusasteita ja -muotoja. Kuitenkin samaan aikaan esitetään ratkaisuja, joilla korkeakoulujen omaa strategista rahoitusta siirrettäisiin jatkuvan oppimisen toimiin (OKM:n viesti korkeakouluille 4.10.2021). Suunnitellut toimet eivät varmista laadukkaan jatkuvan oppimisen koulutustarjonnan pitkäjänteistä kehittämistä ja toteuttamista. Ensimmäinen edellytys onkin löytää pysyvät resurssit koulutuksen järjestäjille.

Koulutustason nostamiseen ja aloituspaikkalisäysten rahoittamiseen tarvitaan pitkäjänteinen suunnitelma

Suomen korkea-asteen koulutus ja koko koulutusjärjestelmä perustuu tutkittuun tietoon. Yliopistoissa opetus perustuu aina tutkimukseen. Tutkimus- ja koulutustavoitteita ei voi erottaa toisistaan.

Tutkimusinvestointien lisäksi on oleellista löytää ratkaisu siihen, miten korkeakoulujen aloituspaikkalisäykset resursoidaan. Valtion perusrahoitus yliopistojen toimintaan kasvaa vuonna 2020 indeksitarkistusten myötä 2,6 prosenttia, mutta rahoitus ei kuitenkaan nouse reaalisesti. European University Associationin vuosittainen seuranta osoittaa, että Suomen julkinen yliopistorahoitus on koko 2010-luvun laskenut suhteessa bruttokansantuotteeseen. Samaan aikaan esimerkiksi muissa Pohjoismaissa sekä bruttokansantuote että julkisen yliopistorahoituksen osuus suhteessa siihen on noussut. Suomessa opiskelijamäärät ovat nousseet vuosina 2010-2020 yhteensä 4,3%. Samaan aikaan yliopistojen akateeminen henkilöstö on vähentynyt 3% ja muu henkilöstö peräti 11%.

Vuosina 2020-2021 tehtyjä yliopistojen aloituspaikkalisäyksiä on rahoitettu lisätalousarviosta sekä RRF-rahoituksen turvin. Tämä ei vielä käännä laskevaa trendiä positiiviseksi. Määräaikainen lisärahoitus ei riitä kattamaan tutkintojen koko kustannuksia kokonaisuudessaan useimmilla koulutusaloilla. Yliopistojen rahoitusmalli voi kattaa puuttuvan osan kustannuksista vain, jos yliopistojen rahoituskehystä kasvatetaan merkittävästi. Tällä hetkellä tällaista ei ole näköpiirissä. Yliopistot ovat joutuneet ja joutuvat käyttämään sinänsä tärkeään koulutukseen entistä enemmän myös tutkimusresurssejaan, mikä osaltaan heikentää ennen pitkää myös tutkimusperustaisen opetuksen laatua.

Jotta opiskelijakohtaisilta resurssien laskulta vältytään ja voidaan tavoitella korkeakoulutettujen 50 prosentin osuutta, on jatkossa perusrahoitusta nostettava pysyvästi. Nyt tehty aloituspaikkanosto vaatisi noin 100 miljoonan euron tasonousua vuosittaisessa rahoituksessa.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Keijo Hämäläinen
puheenjohtaja

Tanja Risikko
toiminnanjohtaja